

Pripuštanje pučkih popijevaka u bogoslužju velika je pobjeda na liturgijskom polju o kojoj se na početku našeg stoljeća nije moglo ni slutiti. Može se bez pretjerivanja reći da je ovu novost u bogoslužju pripremila i ostvarilo baš naše stoljeće. Ako usporedimo crkvene propise o pučkoj popijevci iz konca XIX stoljeća i početka XX sa onima iz druge polovine XX stoljeća, s lakoćom se može uočiti veličanstveni napredak. Pred sto godina (10. XII 1970). Zbor obreda na upit: »U slučaju, da se je u cijeloj crkvenoj provinciji uobičajilo pod pjevanom misom pjevati pučke pobožne pjesme u pučkom jeziku?« odgovara da je Ordinarij dužan, ako to može bez sablazni, dokinuti ovakav običaj. Isti Zbor određuje 24. VI 1879. da treba zabranjivati u bogoslužju pjevanje pučkih popijevaka na materinskom jeziku. Također 22. V 1894. Zbor obreda naređuje da ukoliko negdje postoji običaj pjevanja pučkih popijevaka u svečanom bogoslužju, treba ga smatrati zlorabom koju treba energično dokinuti. (Usp. Dr. Dragutin Kniewald, Liturgika, 75., Zagreb 1937).

I »Motu proprio« Pija X od 22. XI 1903., koji se smatra kodeksom crkvene glazbe, postavlja načelo da je jezik Rimske Crkve latinski i »zato je zabranjeno kod svećanih liturgijskih činova pjevati isto u pučkom jeziku.«

Pija XI u svojoj Konstituciji o crkvenoj glazbi od 20. XII 1928. vidi mogućnost sudjelovanja vjernika u bogoslužju pjevanjem gregorijanskog korala na latinskom jeziku, a pučku crkvenu popijevku u ovom eminentnom dokumentu uopće ne spominje. Novost je ipak to što dokument inzistira na sudjelovanju vjernika u bogoslužju. Ipak kroz čitavo

Pučka popijevka u liturgiji u crkvenim dokumentima XX stoljeća

A — prije II vat. koncila

I MOTO PROPRIO PIJA X (od 22. XI 1903).

»Jezik vlastiti Rimske Crkve je jezik latinski. Zato je zabranjeno kod svećanih liturgijskih činova pjevati isto u pučkom jeziku, a još više je zabranjeno pjevati u tom jeziku dijelove promjenljive ili stalne sv. mise i oficija« (iz toč 7). navedeno prema »Motu proprio« sv. oca Pija X o crkv. glazbi, Zagreb 1914).

II APOSTOLSKA KONSTITUCIJA PIJA XI (od 20. XII 1928).

»A da učestvovanje vjernika u bogoslužju bude što življe, neka se gregorijansko pjevanje u onim dijelovima, koji pripadaju puku, vrati puku, da ga on izvodi. Pa zaista skrajnja je nužda, da vjernici ne prisustvuju kod svetih obreda kao strani ili nijemi gledaoci, nego da budu sasvim obuzeti ljepotom liturgije, da i tada, kad se upričaju ophodi i, kako ih običavaju zvati, procesije u uređenoj povorci klera i bratovština svoj glas izmjenjuju sa glasovima svećenika i škole. Ako bi se to kojom srećom dogodilo, ne bi se više moglo desiti, da puk ili nikako, ili nekim neznatnim i tihim mrmrljanjem jedva odgovara na zajedničke molitve složene bilo u liturgičkom bilo u pučkom jeziku.« (iz toč. IX, navedeno prema Sv. Cecilija, Zagreb 1929, str. 52).

III ENCIKLIKA »MEDIATOR DEI« (od 20. XI 1947).

»Potičemo Vas također, Časna Braćo, da brižno promičete pučko religiozno pjevanje; i neka se pomno izvodi, sačuvaajući doličeno dostojanstvo, jer ono lijepo može povećati i raspaliti vjeru i pobožnost kršćanskog mnoštva. Neka se složan i snažan pjev našeg puka digne k nebu kao šum bučnog mora (sr. Sv. Ambroz, Hexameron III, 5, 23) i milozvučnim i jakim glasom posvjedoči jedno srce i jednu dušu) (sr. Dap. 4. 32), kako to dolikuje braći i djeci istoga oca. (Navedeno prema »Mediator Dei«, Zadar 1957, str. 36, ciklostil).

IV OBNOVLJENI OBRED SVETE SEDMICE (od 1. II 1957).

Ništa ne priječi, da vjernici pjevaju himan Krist pobjeđuje ili drugu koju pjesmu u čast Krista Kralja. (Navedeno iz »Sveta Sedmica« (prijevod Petar Vlašić) Dubrovnik, 1959., str. 30. Obred ophoda na Cvjetnu nedjelju).

V ENCIKLIKA »MUSICAE SACRAE DISCIPLINA« (od 25. XII 1955).

Toč. 11. No treba također uvelike cijeniti i onu glazbu, koja doduše nije u prvom redu određena za svetu liturgiju, ali ipak svojim sadržajem i svojom svrhom donosi religiji veliku korist, pa se stoga s pravom zove »religiozna« glazba. No i ona vrst svete glazbe, koja se naziva »pučkom«, a nastala je u samoj Crkvi i povoljno se mogla razvijati pod njenom zaštitom, može uvelike i uspješno djelovati na duše vjernika, kako to dokazuje iskustvo, bilo da se ona primjenjuje u crkvama za vrijeme neliturgijskih služba i obreda, bilo izvan crkve kod različitih svečanosti i proslava. Napjevi ovih pjesama, sastavljenih većinom u narodnom jeziku, pamte se gotovo bez naprezanja i umora, a riječi ideje se utiskuju u dušu zajedno s melodijama. Te se pjesme često ponavljaju i dublje razumijevaju. Iz toga slijedi, da i mala djeca nalaze znatnu pomoć za poznavanje, ljubav i pamćenje naših vjerskih istina, ako već u ranoj dobi nauče ove svete pjesme. Katehetskom apostolatu to također donosi znatnu korist. Osim toga ove religiozne pjesme razveseljuju omladinu i odrasle, daju čist i zdrav užitek, daju svečanijim sastancima neki ugođaj religioznog veličanstva i donose, štoviše, kršćanskim obiteljima svetu radost, dragu utjehu i duhovnu korist. Stoga ova vrst religiozne glazbe također pruža snažnu pomoć katoličkom apostolatu i treba je zato vrlo brižljivo gajiti i promicati.«

Pučke popijevke

Toč. 30. Među stvari, koje su u užoj vezi sa svetom liturgijom Crkve, treba staviti, kako smo to već rekli, pobožne pučke popijevke, koje su napisane većinom na narodnom jeziku; a nastale su iz samog liturgijskog pjevanja. No kako se više prilagođuju mišljenju i osjećanju svakog naroda, mnogo se između sebe razlikuju prema značaju različitih naroda i krajeva. Da bi ove nabožne popijevke mogle poslužiti kršćanskom puku i donijeti duhovne koristi, potrebno je, da se potpuno prilagode nauci kršćanske vjere, da je ispravno izlažu i tumače, da se služe lakim jezikom i jednostavnim napjevom, da ne upotrebljavaju isprazno i pretjerano obilje riječi, te da

pokazuju pobožno dostojanstvo i ozbiljnost, premda su kratke i lagane. Ove su popijevke nastale tako reći u dubini pučke duše, i ako se drže navedenih uvjeta, one duboko diraju čuvstva i dušu, te pobuđuju pobožne osjećaje. I kad ih mnoštvo kod vjerskih obreda pjeva gotovo jednim glasom, one snažno podižu dušu vjernika prema nebesima. Premda se one ne mogu upotrebljavati kod svečano pjevanih Misa bez posebnog dopuštenja Svete Stolice, ipak kod nesvečano službenih Misa mogu znatno pomagati vjernicima, da Svetoj Žrtvi ne prisustvuju samo kao nijemi besposleni gledaoci, nego da prate sveti čin svojim duhom i svojim glasom, da sjedine svoju pobožnost s molitvama svećenika, uz uvjet, da ove pjesme budu dobro prilagođene pojedinim dijelovima Žrtve. S velikom smo radošću doznali, da se to već čini u mnogim krajevima katoličkog svijeta.

Primjena pučkih popijevaka

Toč. 31. U obredima, koji nisu liturgijski u strogom smislu riječi, ove popijevke mogu, — ako imaju potrebna svojstva, kako smo to gore rekli, — mnogo pridonijeti, da se kršćanski puk spasonosno privuče, da se pouči i prožme iskrenom pobožnošću i da se napuni svetom radošću. A to vrijedi kako u svetim zgradama, tako i izvan njih, osobito na procesijama i hodočašćima k svetištima, kao i u vjerskim narodnim i međunarodnim kongresima. Posebno će one biti od koristi kod poučavanja djece u katoličkoj istini, u omladinskih društvima i na sastancima pobožnih društava, kako je to već često i jasno pokazalo iskustvo.

Sakupljanje, izdavanje i širenje pučkih popijevaka

Toč. 32. Stoga časna braćo, ne možemo učiniti drukčije, nego da vas živo potaknemo, da vrlo brižljivo i svim sredstvima pomažete i širite ovo nabožno pučko pjevanje u biskupijama, koje su vam povjerene. Sigurno vam ne će nedostajati stručnjaci, koji će prikladno skupiti te pjesme, te ih izdati u jednom svesku, ako to još nije učinjeno, kako bi ih svi vjernici mogli lakše naučiti, bez poteškoće pjevati i dobro zapamtiti. Neka oni, koji poučavaju djecu u vjeronauku, ne propuste pravilnu upotrebu uspješne ove pomoći i neka se voditelji katoličke mladeži s njom također razborito posluže u vrlo važnoj službi, koja im je povjerena. Tako se možemo nadati, da će se sretno ispuniti, što svi žele, naime, da se svjetovne one popijevke, — koje bilo zbog mlitavih napjeva, bilo zbog svojih riječi, često sladunjavih i besramnih, obično za kršćanina, osobito za mladež, znače opasnost, — uklone, i da ustupe mjesto onim popijevkama, koje daju čistu i zdravu radost, a ujedno hrane i jačaju vjeru i pobožnost. Tako će kršćanski puk početi ovdje na zemlji pjevati pohvalnu pjesmu, što će je kroz vječnost pjevati na nebu: »Onome, koji sjedi na prijestolju, i Janjetu, hvala, čast, slava i moć u sve vijekove vjekova« (Apoc. 5, 13).

(Navedeno prema *Musicae sacrae disciplina*, Zagreb 1958, str. 24., ciklostil).

V UPUTA O SVETOJ GLAZBI U SVETOJ LITURGIJI (od 3. IX 1958)

Toč. 51. Pobožno pučko pjevanje treba živo preporučivati i promicati, jer se po njemu ispunja kršćanski život vjerskim duhom i uzdižu srca vjernika prema nebu.

Pravo je mjesto ovoga pučkog pjevanja u svim svečanostima kršćanskog života, bilo javnim, bilo obiteljskim, pa i uz poslove svakodnevnog života. Još odličnije mjesto zauzimaju u svim pobožnim vježbama, koje se obavljaju bilo izvan bilo unutar crkve. Dapače se katkada prepušta i u samim liturgijskim činima, prema propisima donesenim u br. 13—15.

Toč. 52. Da bi pobožne pučke popijevke postigle svoj cilj, »potrebno je, da se potpuno prilagode nauci kršćanske vjere, da se ispravno izlažu i tumače, da se služe lakim jezikom i jednostavnim napjevom, da ne upotrebljavaju isprazno i pretjerano obilje riječi te da, iako su kratke i lagane, pokazuju pobožno dostojanstvo i ozbiljnost (Uredba svete glazbe, str. 22, t. 30). Neka mjesni Ordinarijati brižljivo pazе, da se ovi propisi održavaju.

Toč. 53. Preporuča se dakle svima, kojih se tiče, da brižljivo sakupe pobožne pučke popijevke i one starije, koje su sačuvane pismenim putem ili usmenom predajom i da ih po dopuštenju mjesnih Ordinarija izdadu na upotrebu vjernika (navedeno prema Uputa o svetoj glazbi u svetoj liturgiji, Zagreb, 1961., ciklostil).

B — poslije II vat. koncila

1 SABORSKA UREDBA O SVETOM BOGOSLUŽJU

Neka se pomno gaji pobožno pučko pjevanje tako, da bi u nabožnim i svetim vježbama i u samim bogoslužnim činima mogli zaoriti glasovi vjernika prema propisima i odredbama rubrika. (navedeno prema »Sv. Cecilija« 1969 (str. 23).

ovo razdoblje crkvena pučka popijevka na materinskom jeziku živjela je u bogoslužju ilegalno. Povijest ove ilegalnosti znala bi nam štošta pripovjedati o upornosti vjernika da beskompromisno sudjeluju u bogoslužju pjevanjem svojih starih popijevaka i osjetljivosti pastoralnih radnika da pošto poto izvrše slovo zakona. U predkoncilskom liturgijskom gibanju našeg stoljeća pronašao se ipak kompromis da puk može sudjelovati u bogoslužju pjevanjem popijevaka na materinskom jeziku samo preko tihe mise. Ali to opet nije bilo dobro jer se nije osjetilo jedinstvo između onog što svećenik moli i onog što puk pjeva. Zapravo bila su to dva bogoslužja u isto vrijeme. Jedno tiho — svećenikovo i ono pjevano — zajednice vjernika.

U Enciklici »Mediator Dei« od 20. XI 1947. oprezno se iznosi problematika potičući Ordinarije da promiču »pučko religiozno pjevanje«. Ovim se najavljuje »magna carta« pučke popijevke iznesene u Enciklici »Musicae sacra disciplina« od 25. XII 1955. Ovim dokumentom crkvena pučka popijevka dobila je svoje mjesto u bogoslužju katoličke crkve. I sve što je poslije ovoga rečeno ne donosi nikakovu novost, već je samo primjena načela iz spomenute Enciklike. Pijo XII je u spomenutom dokumentu:

1. odredio kakve trebaju biti crkvene popijevke, tj. da se potpuno prilagode nauci kršćanske vjere, da je ispravno izlažu i tumače, da se služe lakim jezikom i jednostavnim napjevom, da ne upotrebljavaju isprazno i pretjerano obilje riječi, te da pokazuju pobožno dostojanstvo i ozbiljnost premda su kratke i lagane.«

2. uočio duhovnu korist crkvenih popijevaka: »ove popijevke mogu, ako imaju potrebna svoj-

stva, kako smo to gore rekli, mnogo pridonijeti da se kršćanski puk spasonosno privuče, da se pouči i prožme iskrenom pobožnošću i da se napuni svetom radošću.»

3. naredio Ordinarijima sakupljanje pučkih crkvenih popijevaka: »Sigurno Vam neće nedostajati stručnjaci koji će prikladno skupiti te pjesme te ih izdati u jednom svesku ako to još nije učinjeno, kako bi ih vjernici mogli lakše naučiti, bez poteškoća pjevati i dobro zapamtiti.

Svi kasnije predkoncilski i postkoncilski dokumenti samo ponavljaju ovdje iznesena načela. Konačno ono što je navjestio Pijo XII da se pučke popijevke u svečanom bogoslužju mogu upotrebljavati samo uz posebno dopuštanje Svete Stolice, i što je u našem stoljeću bilo dano germanskim narodima i hrvatskom narodu kao posebna povlastica, II vatikanski sabor je odredio za cijelu Crkvu.

Treba istaći da su za konačni ishod o ovakvoj pobjedi pučke popijevke u bogoslužju najzaslužniji narodi germanskog jezičnog područja, koji su znali cijeniti svoje crkvene pučke popijevke i boriti se da one uđu kao sastavni dio bogoslužja. Nakon Koncila ti su narodi sakupili, obradili, odlično uklopili u bogoslužje i naučili pjevati svoje pučke crkvene popijevke tako da svaki njihov bogoslužni sastanak predstavlja pravo slavlje.

Nažalost, Hrvati to još nijesu učinili. Mi još nijesmo sakupili, niti obradili, niti isposlovali od svoje Biskupske konferencije da ih u slavljinama preko cijele liturgijske godine vjernici mogu zasnosno pjevati. Ono što je Biskupska konferencija odlučila i učinila nije sve niti dovoljno i podsjeća da se hrvatska crkvena pučka popijevka nije ni nakon II vatikanskog koncila oslobodila ilegalnosti.

Miho Demović

II UPUTA O GLAZBI O BOGOSLUŽJU SV. ZBORA OBREDA (od 5 III. 1967.)

15. Vjernici vrše svoju liturgijsku ulogu kad pružaju punu svjesnu i djelatnu suradnju koju traži sama narav liturgije i na koju, na temelju krštenja, kršćanski puk ima pravo i dužnost (čl. 14 Uredbe).

Ovo pak sudjelovanje:

a) u prvom redu treba da bude nutarnje, da naime vjernici svoju pamet usklade s onim što izriču ili slušaju, i da sudjeluju s nebeskom milosti (čl. 11. Uredbe),

b) mora biti i izvanjsko, to jest ono koje će kretnjama i držanjem tijela, usklikima, odgovorima i pjevanjem očitovati nutarnje sudjelovanje (čl. 30. Uredbe).

16. Ne može u svetom bogoslužju biti ništa svečanije ni ugodnije od skupa u kojem svi svoju vjeru i pobožnost izražavaju pjevanjem. Neka se stoga to sudjelovanje puka koje se očituje pjevanjem skrbno promiče na ovaj način:

a) Neka u prvom redu obuhvati usklike, odgovore na pozdrave svećenika i službenika kao i na molitve u obliku litanija, i osim toga pripjeve i psalme, umetnute verse ili odgovore što se ponavljaju, pa himne i kantike (čl. 30 Uredbe).

b) Neka se zgodnom poukom i vježbom puk neprestano postepeno privodi sve većem pa i punom sudjelovanju u onome što spada na nj.

c) Neka pjesme puka — naročito ako vjernici još nisu dovoljno poučeni ili ako se nešto pjeva višeglasno — mogu se prepustiti samom zboru, uz uvjet da se puk ne isključi od drugih dijelova koji spadaju na nj. Ne smije se odobriti običaj da se samom zboru prepusti sve pjevanje čitavoga »proprija« i čitavoga »ordinarija«, a da se puk posve isključi od pjevanja.

32) Gdje vlada zakoniti običaj, u nekim krajevima više puta potvrđen danim povlasticama, da se kod ulaza, prikazanja i pričesti pjesme iz »graduala« zamijene drugima, smije se po sudu nadležne krajevine vlasti taj običaj zadržati, samo ako se takve pjesme slažu s dijelovima Mise s blagdanom ili s liturgijskim vremenom. Ta ista krajevna vlast mora odobriti tekst tih pjesama.

33. Pravo je da skup vjernika po mogućnosti sudjeluje u pjevanju »proprija«, naročito lakšim odgovorima i drugim za nj prikladnim načinom.

Između pjesama »proprija« posebnu važnost ima pjevanje koje dolazi poslije čitanja, izvedeno na način graduala ili izmjeničnog psalma. To je po svojoj naravi dio bogoslužja riječi i stoga za vrijeme njegova izvođenja svi sjede i slušaju, dapače, po mogućnosti i sudjeluju.

34. Pjesme koje spadaju na ordinarij mise, a uglazbljene su i pjevaju se višeglasno, može pjevački zbor izvoditi prema uobičajenim propisima, bilo »a capella« bilo uz pratnju glazbala, samo ako se puk posve ne isključi od sudjelovanja u pjevanju.

35. Gospodnju molitvu prikladno izvodi puk zajedno sa svećenikom (br. 48 Upute od 26. IX 1964). Ako se pjeva latinski, neka se za nj upotrijebi već postojeće napjeve; ako se pak pjeva na narodnom jeziku, oblik napjeva treba da odobri nadležna krajevna vlast.

36. Ništa ne priječi da se u čitanim misama pjeva neki dio »proprija« ili »ordinarija«. Koji put se može dapače izvesti neka druga pjesma na početku, na prikazanju, kod pričestivanja ili na kraju mise. Samo nije dosta da ta pjesma bude »euharistijska«, nego treba da se slaže s dijelovima mise, s blagdanom ili s liturgijskim vremenom.

(navedeno prema »Sv. Cecilija« XXXIX, 65—66, Zagreb 1969).

III RIMSKI MISAL OBNOVLJEN PREMA ODLUCI EKUMENSKOG SABORA — RED MISE

Kad se narod sabere, dok svećenik ulazi s poslužnicima, započne ulazna pjesma . . . Tu pjesmu izvodi pjevački zbor naizmjenice s narodom, ili pak svu izvodi narod ili samo zbor. Može se uzeti bilo antifona sa svojim psalmom iz Rimskog graduala ili Običnog graduala, bilo neka druga pjesma koja odgovara svetom činu, značajki dana ili vremena, s time da joj je tekst odobrila Biskupska konferencija . . .

Ophod, kojim se donose darovi, prati prikazna pjesma koja traje barem sve dok se darovi ne polože na oltar. Za to pjevanje vrijede isti propisi kao i za ulaz (br. 26) . . .

Dok svećenik i vjernici spremaju Sveto otajstvo, pjeva se pričesna pjesma . . .

Može se uzeti i antifona iz Rimskog graduala, bilo s psalmom bilo sama, ili antifona s psalmom iz Običnog graduala, ili pak druga prikladna pjesma, odobrena od Biskupske konferencije. A pjevaju je sam zbor ili zbor, odnosno pjevač s narodom.

(Navedeno prema Red mise, 1969., str. 16, 17 i 19).